

Robert KŁOSOWICZ

Uniwersytet Jagielloński

robert.klosowicz@uj.edu.pl

SOMALILAND I TAJWAN – WSPÓŁPRACA PAŃSTW NIEUZNAWANYCH W CIENIU ROZGRYWKI GEOPOLITYCZNEJ MOCARSTW W ROGU AFRYKI¹

ABSTRACT Somaliland and Taiwan – the Cooperation of Unrecognized States in the Shadow of the Geopolitical Game of Superpowers in the Horn of Africa

Separated by thousands of kilometers and very different cultures, histories, and economies, Taiwan and Somaliland appear to have little in common. Like Taiwan, Somaliland was created in the aftermath of a civil war. The consequences of those conflicts continue to shape the political status of both countries. Since the declaration of independence from Somalia in 1991, Hargeisa, like Taipei, has been trying to secure its existence, because both states cannot count on international recognition, and their independence is contested by the states from which they seceded. Despite being forced to exist on the periphery of the international community, both de facto states still try to be active participants in global affairs. Relations between unrecognized states are also an element of the game between the main players in this region, the US and China. Washington, concerned about Beijing's political and economic expansion in the Horn of Africa, is trying to limit it, and one of the elements of this policy is indirect support for the strategically located Somaliland through its ally from Taipei.

Keywords: unrecognized states, Somaliland, Taiwan, USA, China

Słowa kluczowe: państwa nieuznawane, Somaliland, Tajwan, USA, Chiny

¹ Badania wykonano przy wsparciu finansowym Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych w ramach Programu Strategicznego Inicjatywa Doskonałości w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Strategiczny region Rogu Afryki znajduje się w centrum nowej rozgrywki geopolitycznej. Obecna intensywność współpracy politycznej i gospodarczej między państwami Rogu Afryki, Bliskiego Wschodu oraz Azji Południowo-Wschodniej wywołuje zainteresowanie w debacie i analizach dotyczących polityki zagranicznej tego obszaru. Niektórzy czołowi badacze z zakresu stosunków międzynarodowych, bezpieczeństwa czy ekonomii traktują inwestycje bliskowschodnich i azjatyckich firm i rządów w infrastrukturę i logistykę w Rogu Afryki jako przejaw nowej gry geostrategicznej pomiędzy Pekinem i Waszyngtonem, w której ważną rolę do odegrania mają dwa państwa nieuznawane na arenie międzynarodowej – Somaliland i Tajwan. Choć są oddzielone ponad ośmioma tysiącami kilometrów i mają bardzo różne kultury, historie i gospodarki, Republikę Chińską na Tajwanie i Somaliland łączy kilka godnych uwagi podobieństw. Podobnie jak Tajwan, Somaliland powstał w następstwie wojny domowej, której konsekwencje nadal kształtują status polityczny obu państw. Od czasu ogłoszenia niepodległości od Somalii w 1991 roku Hargejsa, podobnie jak Tajpej, stara się przede wszystkim zabezpieczyć swoje istnienie, bowiem obydwa państwa nie cieszą się uznaniem międzynarodowym, a ich niepodległość jest kontestowana przez kraje, od których się odłączyły. Mimo zmuszenia do działania na peryferiach społeczności międzynarodowej, obydwa państwa *de facto* starają się być aktywnymi uczestnikami spraw globalnych i w ostatnich latach zintensyfikowały swoją politykę zagraniczną w tym zakresie. Jak już wspomniano, relacje między nieuznawanymi Tajwanem i Somalilandem są także elementem rozgrywki pomiędzy głównymi graczami w tym regionie: USA i Chinami. Waszyngton, zaniepokojony ekspansją polityczną i gospodarczą Pekinu w Rogu Afryki, stara się ją ograniczyć, na przykład udzielając wsparcia dla strategicznie położonego Somalilandu za pośrednictwem swego sojusznika z Tajpej. Zdaniem autora artykułu, Amerykanie przy pomocy swoich sojuszników z Tajwanu oraz Zjednoczonych Emiratów Arabskich chcą uzyskać wpływ na państwa regionu Rogu Afryki poprzez działania gospodarcze, w których dominującą rolę mają odegrać inwestycje w infrastrukturę portową i komunikacyjną, a Somaliland i port w Berberze mogą stać się tym samym dla Tajwanu i USA, czym są Dżibuti i jego porty dla Chińskiej Republiki Ludowej. Celem artykułu jest pokazanie, jak dwa państwa nieuznawane starają się wyjść z izolacji międzynarodowej, stając się jednocześnie elementem rozgrywki pomiędzy mocarstwami w jednym z najbardziej strategicznych obszarów globu – Rogu Afryki.

Republika Chińska na Tajwanie jest państwem *de facto*, leżącym w Azji Wschodniej głównie na wyspie Tajwan u wybrzeży Chińskiej Republiki Ludowej. Tajwan kontroluje również archipelagi Peskadorów, Kinmen i Mazu. Jego populacja liczy 23,8 mln i zamieszkuje obszar 35,9 tys. km². Zgodnie z polityką „jednych Chin”, Republika Chińska na Tajwanie nie jest uznawana przez zdecydowaną większość państw świata. Obecnie ma uznanie jedynie 12 krajów oraz Watykanu. Są to głównie państwa słabo rozwinięte gospodarczo, przede wszystkim z regionu Pacyfiku, Ameryki Środkowej

² 2020 *Statistical Tables*, National Statistics, Republic of China (Taiwan), [online:] https://eng.stat.gov.tw/News_Content.aspx?n=2401&cs=231349, 6 VII 2023; *Taiwan*, World Data, [online:] <https://www.worlddata.info/asia/taiwan/index.php>, 6 VII 2023.

i Morza Karaibskiego, a także afrykańskie Eswatini dawniej znane jako Suazi. Większość państw afrykańskich, które wcześniej uznawały Tajwan, wycofała swoje uznanie w latach 90. XX oraz w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku: Liberia (1993), Lesoto (1994), Niger (1996), Republika Środkowoafrykańska (1998), Gwinea Bissau (1998), Republika Południowej Afryki (1998), Gambia (2013), Wyspy Świętego Tomasza i Książęca (2016), Burkina Faso (2018)³.

Somaliland to secesjonistyczny region Somalii położony w Rogu Afryki o powierzchni 177 tys. km², którego populacja według statystyk rządowych z 2020 roku wynosiła 4,3 mln⁴. Mimo że od 1991 roku jest *de facto* niezależny, wciąż nie ma uznania międzynarodowego. Somaliland ma suwerenną kontrolę nad swoimi granicami, emituje własną walutę, utrzymuje służby zagraniczne i jest zarządzany przez rząd wybrany w drodze demokratycznych wyborów, jednak społeczność międzynarodowa wciąż uważa go za region autonomiczny w ramach Somalii, a władze w Mogadiszu odrzucają aspiracje niepodległościowe Hargejsy. Także ONZ i Unia Afrykańska (UA) konsekwentnie stoją na gruncie zasady *uti possidetis*, czyli ochrony istniejących postkolonialnych granic państwowych w Afryce. Co istotne, Somalia, od której Somaliland próbuje się oderwać, nie jest w stanie wypełniać funkcji państwowych i przez lata była uznawana za państwo w stanie upadku, przewodząc w rankingach dysfunkcyjności. Według *Indeksu państw dysfunkcyjnych (Fragile States Index)* wydawanego przez Fundusz na rzecz Pokoju (Fund for Peace), Somalia przez sześć lat z rządu w latach 2008-2013 znajdowała się na pierwszym (najgorszym) miejscu w wyżej wymienionym rankingu, ponownie pierwsze miejsce zajęła w 2016 roku. W latach 2014-2015 i 2017-2022 zajmowała drugą pozycję pod względem upadłości, by w 2023 roku znowu powrócić na pierwsze miejsce⁵. Różne władze przejściowe próbowały ustanowić swoje rządy w Somalii, ale na dłuższą metę okazywało się to bezskuteczne.

Kiedy Somalia, pogrążając się coraz bardziej w przemoc i bezprawiu, stała się przykładem państwa upadłego, Somaliland nie tylko uniknął wciągnięcia w bratobójczą wojnę, ale klanowa starszyzna rozbroiła partyzanckie oddziały, wybrała spośród siebie zgodny rząd, powołała sądy, policję, ustanowiła własną walutę i przyjęła nową konstytucję. Z czasem wprowadziła nawet wzorowaną na zachodniej demokrację, trójpartyjny system polityczny, a od 2005 roku wolne wybory parlamentarne i prezydenckie. Te ostatnie, nieznanne tu wcześniej, wprowadzono, żeby przypodobać się Zachodowi i zyskać jego oficjalną aprobatę⁶.

³ E. Trojnar, *Tajwan. Dylematy rozwoju*, Kraków 2015, s. 131, 166, *Societas*, t. 80; T. Ndiaga, J.M. Yu, *Taiwan Loses Second Ally in a Month as Burkina Faso Cuts Ties*, Reuters, 24 V 2018, [online:] <https://www.reuters.com/article/ozatp-uk-burkina-taiwan-idAFKCN1IP1V4-OZATP>, 20 IV 2023.

⁴ *Somaliland in Figures*, Ministry of Planning and National Development, Central Statistics Department, Hargeisa 2022, s. 3, [online:] <https://slmof.org/wp-content/uploads/2023/05/SOMALILAND-IN-FIGURES-2021.pdf>, 6 VII 2023.

⁵ *Country Dashboard*, lata 2008-2023, *Fragile States Index*, [online:] <https://fragilestatesindex.org/country-data>, 6 VI 2023; R. Kłosowicz, *Konteksty dysfunkcyjności państw Afryki Subsaharyjskiej*, Kraków 2017, s. 120-123, *Studia nad Rozwojem*.

⁶ M. Harper, *Getting Somalia Wrong? Faith, War and Hope in a Shattered State*, London – New York 2012, s. 135-136.

Wszystkie te wysiłki nie odniosły jednak pożądanego skutku w postaci uznania międzynarodowego. Organizacja Jedności Afrykańskiej, a później jej spadkobierczyni Unia Afrykańska, przywiązane do zasady nienaruszalności postkolonialnych granic, nie chciały uznawać secesji Somalilandu. Tymczasem jak argumentują władze w Hargejsie, niepodległość Somalilandu przywraca jedynie kolonialne granice dawnego brytyjskiego protektoratu, zresztą o tej samej nazwie, co nie narusza zasady *uti possidetis*. Władze Somalilandu przytaczają precedensy państw w Afryce, które po wcześniejszym połączeniu się w większe związki państwowe postanowiły ostatecznie wrócić do pierwotnych granic⁷.

Osiągnięcie międzynarodowego uznania jest zatem od trzydziestu lat głównym celem rządu Somalilandu i w tej sprawie władze z Hargejsy odbyły wiele wizyt praktycznie do wszystkich stolic najbardziej wpływowych państw świata. Chociaż obecna sytuacja polityczna w Somalilandzie jest stosunkowo spokojna w porównaniu z Somalią, brak uznania międzynarodowego sprawia, że stabilizacja tego państwa *de facto* może zostać zburzona, utrudnia mu to także codzienną egzystencję, a dodatkowo zagraża jego bezpieczeństwu, a co za tym idzie – bezpieczeństwu całego regionu Rogu Afryki. Zagrożeniem jest również fakt, że rozczarowanie wobec społeczności międzynarodowej, która nie chce uznać niepodległości Somalilandu w połączeniu z biedą i sąsiedztwem zdestabilizowanej Somalii mogą skutkować radykalizacją nastrojów w społeczeństwie, a w konsekwencji rosnącymi wpływami dżihadystów z al-Shabab⁸.

Mimo że społeczność międzynarodowa uznaje Somaliland za część Somalii, rząd w Hargejsie utrzymuje w niektórych państwach nieformalne przedstawicielstwa. Misje te nie mają jednak statusu dyplomatycznego zgodnie z postanowieniami konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych⁹. Obecnie Somaliland ma reprezentację w sześciu państwach Afryki: Etiopii, Dżibuti, Egipcie, Kenii, Republice Południowej Afryki i Tanzanii; w Ameryce Północnej w Kanadzie i USA; w sześciu państwach Europy: Francji, Wielkiej Brytanii, Szwecji, Belgii, Holandii i Norwegii; w trzech państwach Azji: Zjednoczonych Emiratach Arabskich, Jemenie i Turcji; oraz w Australii. Ponadto Somaliland utrzymuje stosunki dyplomatyczne z innym państwem *de facto*, które także nie cieszy się uznaniem międzynarodowym, jakim jest Tajwan¹⁰. Z kolei

⁷ A. Carroll, B. Rajagopal, *The Case for the Independent Statehood of Somaliland*, „American University International Law Review” 1993, vol. 8, no. 2/3, s. 662; Government of Somaliland, [online:] <https://www.govsomaliland.org>, 28 XII 2022.

⁸ *Considering Political Engagement with Al-Shabaab in Somalia*, International Crisis Group, [online:] <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/309-considering-political-engagement-al-shabaab-somalia>, 17 XII 2022; A.I. Samatar, *The Production of Somali Conflict and the Role of Internal and External Actors*, [w:] *The Horn of Africa: Intra-State and Inter-State Conflicts and Security*, red. R. Bereketeab, London 2013, s. 172-173.

⁹ *Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych*, Dz.U. 1965, nr 37, poz. 232, wersja od 19 IV 1965, [online:] <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/konwencja-wiedenska-o-stosunkach-dyplomatycznych-wieden-1961-04-18-16786459>, 19 XII 2022.

¹⁰ *Taiwan, Somaliland Ties Growing Despite Diplomatic Isolation*, „The Diplomat” 2022, 10 II, [online:] <https://thediplomat.com/2022/02/taiwan-somaliland-ties-growing-despite-diplomatic-isolation>, 22 XI 2022.

swoje przedstawicielstwa w Somalilandzie mają Etiopia, Dżibuti, Turcja, Wielka Brytania, Dania i Tajwan¹¹.

Ponieważ organizacje międzynarodowe nie uznają Somalilandu za niezależne państwo, nie jest on też członkiem organizacji międzynarodowych takich jak np. Światowy Związek Pocztowy (Universal Postal Union), nie ma własnej domeny internetowej ani kodu telefonicznego, dlatego używany jest kod telefoniczny Somalii, a pocztę dostarcza się za pośrednictwem Etiopii. Jedyna organizacja międzynarodowa, której członkiem jest Somaliland, to Organizacja Narodów i Ludów Niereprezentowanych (Unrepresented Nations and Peoples Organization). Chociaż Somaliland nie jest stroną konwencji chicagowskiej, ma połączenia lotnicze z Etiopią, Kenią i Dżibuti¹². Wizy są wydawane przez misje dyplomatyczne Somalilandu w Londynie lub Addis Abebie¹³. Od 2020 roku przedstawicielstwo Tajwanu w Hargejsie zaczęło wydawać wizy osobom podróżującym na Tajwan z somalilandzkimi paszportami, podczas gdy wcześniej podróżowanie było możliwe tylko z somalijskimi¹⁴.

RELACJE SOMALILANDU Z TAJWANEM W CIENIU RYWALIZACJI WASZYNGTONU Z PEKINEM

W momencie nawiązania stosunków dyplomatycznych pomiędzy Somalilandem i Tajwanem, zarówno Somalia potępiła Tajwan, jak też Pekin wyraził oburzenie wobec władz Somalilandu. Chińscy urzędnicy udali się nawet do Hargejsy i nalegali na zerwanie relacji z Tajwanem. Pekin postrzega bowiem stosunki Tajwanu z Somalilandem jako potencjalne zagrożenie dla ich Inicjatywy Jednego Pasa i Jednej Drogi (Belt and Road Initiative). Jej celem jest reaktywacja Jedwabnego Szlaku, mającego być narzędziem ekspansji Chin, w ramach której planowany jest rozwój morskich i lądowych traktów handlowych przez Azję, Bliski Wschód i Afrykę¹⁵.

Należy jednak zadać pytanie, co spowodowało, że władze w Hargejsie zdecydowały się na tyle śmiały, co ryzykowny krok, by rzucić rękawicę mocarstwu, które każdą próbę nawiązania kontaktów z Tajpej traktuje jako akt wręcz wrogi. Czy nie lepiej było Somalilandowi utrzymywać poprawne relacje z chińskim gigantem i wierzyć, że uzyska

¹¹ Somaliland Official Government Website – The Republic of Somaliland, [online:] <http://www.somalilandgov.com>; *The Recognition of Somaliland: The Legal Case*, Somaliland Official Government Website – The Republic of Somaliland, [online:] <https://recognition.somalilandgov.com/wp-content/uploads/2013/01/The-recognition-of-Somaliland-The-legal-case.pdf>, 20 XI 2022.

¹² Somaliland Civil Aviation and Airports Authority, [online:] <https://caaa.govsomaliland.org>, 22 XI 2022; Daallo Airlines, [online:] <http://www.daallo.biz>, 15 I 2023.

¹³ Somaliland Official Government Website – The Republic of Somaliland, [online:] <http://www.somalilandgov.com>, 10 XII 2022.

¹⁴ *Taiwan Issuing Visas to Citizens with Somaliland Passport*, Somali Dispatch, 25 VIII 2020, [online:] <https://www.somalidispach.com/latest-news/taiwan-issuing-visas-to-citizens-with-somaliland-passport>, 29 V 2023.

¹⁵ *Somaliland and Taiwan: Two Territories with Few Friends but Each Other*, BBC, 13 IV 2021, [online:] <https://www.bbc.com/news/world-africa-56719409>, 15 III 2023.

z tego powodu wymierne korzyści? Podczas rozmów z ministrem spraw zagranicznych Somalilandu Mohammadem Abdullahim Omarem oraz przewodniczącym parlamentu Somalilandu Abdirahmanem Mohamedem Abdullahim w lutym 2011 roku wyraźnie wybrzmiewało rozczarowanie wspieraniem przez Chiny Dżibuti poprzez wielkie inwestycje w rozbudowę portów i marginalizowanie południowego sąsiada. Co więcej, w Hargejsie panowało przekonanie, że Dżibuti wspomagane przez Pekin nie jest zainteresowane uznaniem Somalilandu, gdyż mogłoby to przyciągnąć zagraniczne inwestycje między innymi w rozbudowę portów Somalilandu, a co za tym idzie, stworzyłoby Dżibuti poważnego konkurenta w tym zakresie¹⁶. To, że Dżibuti nie wspiera uznania Somalilandu jako niepodległego państwa, potwierdziła także w rozmowie przeprowadzonej przez autora niniejszego tekstu w Hargejsie w 2017 roku profesor Chiré Amina Said, ekspertka L'institut de Recherche Indépendant de la Corne d'Afrique (IRICA)¹⁷.

Przez ostatnie dziesięciolecia Chiny poprzez liczne inwestycje w sąsiadującym od północy z Somalilandem Dżibuti starały się uzyskać monopol na kontrolę tego ważnego szlaku morskiego oraz dominujący wpływ na relacje polityczne i gospodarcze z państwami regionu, przede wszystkim z Sudanem i Etiopią. Tymczasem Somaliland, gdyby wykorzystał swe dogodne strategiczne położenie, szczególnie z portem w Berberze, mógłby stworzyć realną konkurencję dla morskiego odcinka Jedwabnego Szlaku wzdłuż wschodniego wybrzeża Afryki. Z kolei Tajwan postrzega Somaliland jako pierwszy krok w realizacji swoich ambicji w regionie, traktując go jako wrota do Afryki Wschodniej.

Relacje na linii Hargejsa – Tajpej są popierane przez USA, które od lat z niepokojem patrzą na stopniowy wzrost wpływów gospodarczych i politycznych Pekinu w tej niezwykle ważnej części świata¹⁸. Jest to bezpośrednio związane z wysiłkami zabezpieczenia dla USA kurczących się zasobów złóż naturalnych o charakterze strategicznym, w jakie obfituje kontynent afrykański oraz rywalizacja gospodarcza i polityczna z Chinami w Afryce, które prowadzą na tym obszarze bardzo ekspansywną politykę. Ponadto USA i Chiny posiadają bazę wojskową w Camp Lemonnier w Dżibuti, gdzie znajduje się także kwatery główna amerykańskiego regionalnego dowództwa afrykańskiego U.S. Africa Command (AFRICOM). Zarówno generał William E. Ward, pierwszy dowódca AFRICOM, jak i jego zastępca do spraw wojskowych wiceadmirał Robert Moeller niejednokrotnie formułowali w swoich publicznych wystąpieniach główne powody powołania dowództwa afrykańskiego, którego jednym z zadań jest ograniczanie wpływów chińskich w Afryce. Na konferencji AFRICOM-u w Forcie McNair 18 lutego 2008 roku wiceadmirał Moeller za główne cele ustanowienia dowództwa afrykańskiego uznał zabezpieczenie wolności przepływu naturalnych surowców z Afryki na rynki

¹⁶ Wywiady autora artykułu z Mohammadem Abdullahim Omarem oraz Abdirahmanem Mohamedem Abdullahim, Hargejsa, 27 II 2011.

¹⁷ Wywiad autora artykułu z Chiré Aminą Said, ekspertką L'institut de Recherche Indépendant de la Corne d'Afrique, Dżibuti, 19 III 2017.

¹⁸ A. Rahman, A. Shaban, U.S. „Bucks” Taiwan-Somaliland Cooperation, Africanews, 10 VII 2020, [online:] <https://www.africanews.com/2020/07/10/us-backs-taiwan-somaliland-cooperation>, 20 V 2023.

światowe oraz zwalczanie terroryzmu i monitorowanie zwiększającej się roli Chin na kontynencie afrykańskim¹⁹. Zresztą w tym okresie wymiana handlowa pomiędzy największymi państwami szeroko pojętego Rogu Afryki a USA i Chinami kształtowała się niekorzystnie dla Waszyngtonu, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Udział Chin i Stanów Zjednoczonych w obrotach handlowych państw Rogu Afryki w 2010 roku

Państwo	Wolumen importu	Wolumen eksportu	Całość wzajemnych obrotów handlowych
Etiopia	Chiny – 15,5% USA – 9,7%	Chiny – 14,0% USA – 6,8%	Chiny – 15,2% USA – 9,2%
Kenia	Chiny – 13,3% USA – 2,7%	Chiny – 0,7% USA – 5,9%	Chiny – 10,1% USA – 3,5%
Sudan	Chiny – 22,2% USA – 1,3%	Chiny – 68,7% USA – 0,1%	Chiny – 44,3% USA – 0,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Mengisteab, *The Horn of Africa*, Cambridge – Malden 2014, s. 126, tabela 6.1.

Gra toczy się ponadto o źródła energii, a zwłaszcza o strategiczny surowiec, jakim jest ropa naftowa. Według administracji prezydenta George'a G. Busha, Afryka Subsaharyjska miała stać się dla USA ważnym źródłem importu surowców energetycznych²⁰. W roku 2006 Afryka pokrywała zaopatrzenie Stanów Zjednoczonych w ropę naftową w wysokości 18%. Rok później import ropy z Afryki przewyższył import tego strategicznego surowca z państw Bliskiego Wschodu²¹. Tymczasem w pozyskiwaniu ropy Stanom Zjednoczonym wyrósł poważny konkurent w postaci Chińskiej Republiki Ludowej, która w analogicznym okresie (2007) importowała z Afryki 25% tego surowca²². W 2006 roku import surowców naturalnych z Afryki Subsaharyjskiej do Chin wynosił 22 mld dolarów, zaś sama ropa naftowa stanowiła 80% całości obrotów handlowych²³. Przykładem dynamizmu Chin jest państwowa spółka naftowa Chinese National Petroleum Company (CNPC), która w 2006 roku zainwestowała

¹⁹ R. Moeller, *United States Africa Command: Partnership, Security, and Stability*, referat wygłoszony na konferencji „Transforming National Security: AFRICOM – An Emerging Command” w Waszyngtonie, 18 II 2008, s. 3-4.

²⁰ Amerykański Departament Handlu wykazał, że import ropy naftowej z Afryki Subsaharyjskiej stanowi 87% amerykańsko-afrykańskiej wymiany handlowej.

²¹ *Middle East Oil Less Important Than African Oil for USA*, Mongabay.org – Environmental Journalism and Education, 22 II 2007, [online:] <http://news.mongabay.com/2007/02/middle-east-oil-less-important-than-african-oil-for-us>, 15 II 2016.

²² *China's Trade and Investment Relationship In Africa*, Brookings – Quality. Independence. Impact, [online:] [https://www.usitc.gov/publications/332/2013-04_China-Africa\(GamacheHammerJones\).pdf](https://www.usitc.gov/publications/332/2013-04_China-Africa(GamacheHammerJones).pdf), 15 II 2016.

²³ Ł. Gacek, *Bezpieczeństwo energetyczne Chin. Aktywność państwowych przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych*, Kraków 2012, s. 112.

15 mld dolarów w budowę infrastruktury naftowej w Sudanie, głównie w rurociągi naftowe prowadzące do portu nad Morzem Czerwonym oraz w wielką rafinerię ropy koło Chartumu²⁴.

Analityków amerykańskich martwiła przede wszystkim dynamika ekspansji chińskiej w tym zakresie (przewidywali, że do 2025 roku Pekin podwoi zapotrzebowanie na afrykańską ropę naftową)²⁵. Ponadto Chińczycy rozpoczęli wydobywanie tego surowca także w państwach znajdujących się w stanie konfliktu lub wysokiego stopnia zagrożenia konfliktem w miejscach, które z tego powodu były niedostępne dla amerykańskich firm. W związku z tym w Waszyngtonie rosło przekonanie, że USA przegrywają rywalizację o zasoby w Afryce²⁶. Takim przykładem może być obecność naftowych spółek chińskich na obszarze granicznym po powstaniu Sudanu Południowego, który oddzielił się od Sudanu w 2012 roku, gdzie prawie wszystkie inwestycje mające na celu poszukiwanie i wydobycie ropy naftowej w pasie granicznym pochodziły z Chin²⁷. Warto zaznaczyć, że obecna wojna na Ukrainie diametralnie zmieniła tę sytuację i w związku z międzynarodowymi sankcjami na rosyjską ropę Chiny skorzystały z okazji, kupując tani surowiec z Rosji kosztem producentów afrykańskich. Skutkiem tego, według danych firmy konsultingowej S&P Global, nastąpił spadek importu afrykańskiej ropy naftowej do Chin w 2022 roku o 22,6%, licząc rok do roku, co zmniejszyło udział Afryki w chińskim rynku ropy naftowej z 13,2% w 2021 roku do nieco ponad 10% w pierwszych trzech kwartałach 2022 roku²⁸.

IMPLIKACJE GEOSTRATEGICZNE POŁOŻENIA SOMALILANDU

Jak już wspomniano, jedną z nadziei Somalilandu na uzyskanie uznania międzynarodowego pozostaje jego geopolityczne położenie. Liczące 850 km wybrzeże państwa *de facto* leży w całości nad Zatoką Adeńską i tym samym biegnie naprzeciw wybrzeża Jemenu. Odległość między Berberą, głównym portem Somalilandu, a Adenem w Jemenie wynosi zaledwie 140 mil morskich. Zresztą Berbera i Zeila to starożytne miasta handlowe w Rogu Afryki, które od wieków przyciągały zainteresowanie światowych mocarstw ze względu na swoje strategiczne położenie w pobliżu cieśniny Bab el-Mandab, łączącej

²⁴ P. Woodward, *Crisis in The Horn of Africa: Politics, Piracy and the Threat of Terror*, New York 2013, s. 193.

²⁵ M. Klare, D. Volman, *The African Oil Rush and US National Security*, „Third World Quarterly” 2006, vol. 27, no. 4, s. 609-610.

²⁶ *China's African Oil Hunt Revisited*, International Relations and Security Network, ETH Zürich, [online:] <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch/Detail/?id=52652&lng=en>, 15 II 2009.

²⁷ A. Saeed, *Border Changes: North Sudan – South Sudan Regional Dynamics*, [w:] *The Horn of Africa: Intra-State and Inter-State Conflicts and Security*, red. R. Bereketeab, London 2013, s. 97.

²⁸ *Chinese Oil Buying in Africa Plunges Amid Shift to Suppliers in Russia, Persian Gulf*, China Global South Project, 9 XI 2022, [online:] <https://chinaglobalsouth.com/2022/11/09/chinese-oil-buying-in-africa-plunges-amid-shift-to-suppliers-in-russia-persian-gulf>, 14 VIII 2023.

Zatokę Adeńską z Morzem Czerwonym. Ta lokalizacja sprawia, że porty Somalilandu są jedyną w regionie alternatywą dla Dżibuti w basenie Morza Czerwonego i Rogu Afryki²⁹. Już Richard Burton, brytyjski odkrywca, zauważał znaczenie portu w Berberze w 1896 roku, pisząc: *Berbera jest prawdziwym kluczem do Morza Czerwonego, centrum ruchu wschodnioafrykańskiego i jedynym bezpiecznym miejscem żeglugi od Suezu do Guardafui. Wspierany przez ziemie nadające się do uprawy oraz wzgórze porośnięte sosnami i innymi cennymi drzewami, cieszący się stosunkowo umiarkowanym klimatem, z regularnym, choć słabym monsunem*³⁰.

Atrakcyjność Somalilandu dla Tajpej zwiększa także coraz większe zainteresowanie państw regionu walorami strategicznego położenia. Tym bardziej, że porty Somalilandu w coraz większym stopniu stają się przedmiotem zainteresowania i rywalizacji międzynarodowej. Największe państwo regionu, 120-milionowa Etiopia została odcięta od morza w wyniku secesji Erytrei i w konsekwencji utraciła ważne porty nad Morzem Czerwonym (Massawa i Asaab), a korzystanie z zatłoczonych portów w Dżibuti, przez które przechodzi 80% jej eksportu i importu (w tym 95% handlu morskiego) z każdym rokiem jest coraz droższe³¹. To powoduje, że Addis Abeba szuka alternatywy i w konsekwencji zacieśnia swe związki gospodarcze z Somalilandem. W marcu 2018 roku międzynarodowa firma logistyczna Dubai Ports World³², rząd Somalilandu oraz rząd Etiopii zawarły umowę o rozbudowie i wspólnym zarządzaniu portem w Berberze, przy czym Etiopia ma w nim 19% udziałów. Port jest w fazie intensywnej rozbudowy, a w celu połączenia go ze stolicą Etiopii buduje się autostradę³³. Intensywne zaangażowanie DP World w Somalilandzie związane jest także z faktem, że w lutym 2018 roku rząd Dżibuti jednostronnie wypowiedział firmie koncesję na obsługę terminalu kontenerowego Doraleh oraz w tym samym czasie znacjonalizował akcje holdingu Doraleh Container Terminal, w którym DP World miał 33% udziałów. Następnie zaoferowano China Merchants Port Holdings kontrolę nad obsługą terminalu, co było jasnym sygnałem, że Pekin chce pozbyć się konkurentów i zmonopolizować obsługę portów w Dżibuti, a tym samym w całym rejonie Rogu Afryki³⁴.

²⁹ S.M. Makinda, *Security in the Horn of Africa*, „The Adelphi Papers” 1992, vol. 32, no. 269, s. 3-8.

³⁰ J.R. Godsall, *Richard Burton's Somali Expedition, 1854-55: Its Wider Historical Context and Planning*, „Journal of the Royal Asiatic Society” 2001, vol. 11, no. 2, s. 135-173.

³¹ S.T. Demissie, *Djibouti Looks to Ethiopia to Gauge Its Economic Future*, Institute for Security Studies, 3 V 2021, [online:] <https://issafrica.org/iss-today/djibouti-looks-to-ethiopia-to-gauge-its-economic-future>, 26 XII 2022.

³² Międzynarodowa firma logistyczna z siedzibą w Dubaju w Zjednoczonych Emiratach Arabskich. Specjalizuje się w logistyce ładunków, obsłudze terminali portowych, usługach morskich oraz strefach wolnego handlu.

³³ *Ministry of Transport of Ethiopia and DP World Sign MoU for the Development of the Ethiopian Side of the Berbera Corridors*, DP World, 6 V 2021, [online:] <https://www.dpworld.com/berbera/news/ministry-of-transport-of-ethiopia-dp-world-sign-mou>, 27 XII 2022.

³⁴ B.M. Karatzas, *China in Djibouti: The Power of Ports*, „The Diplomat” 2019, 25 III, [online:] <https://thediplomat.com/2019/03/china-in-djibouti-the-power-of-ports>, 5 VI 2023; J. Bakonyi, M. Darwich, *Imaginaires of Modernity in the Horn of Africa: Ports and Infrastructural Lifeworlds*, referat wygłoszony na konferencji „European Conference on African Studies” w Kolonii, 31 V 2023.

Port w Berberze może być dla Etiopii i jej dynamicznie rozwijającej się gospodarki „drugim oknem na świat”. Do tej pory porty morskie w Dżibuti zarabiały na etiopskim eksporcie i imporcie ponad 1,5 mld dolarów rocznie tytułem opłat. Przywódcy Somalilandu liczą, że port Berbera mógłby przejąć przynajmniej jedną trzecią tej kwoty³⁵. Ponadto władze w Addis Abebie mają obawy dotyczące przyszłości portu w Dżibuti, który Międzynarodowy Fundusz Walutowy klasyfikuje jako narażony na „wysokie ryzyko zadłużenia”, co związane jest z chińskim finansowaniem i groźbą, że Pekin przejmie nad nim całkowitą kontrolę po tym, jak Dżibuti nie wywiąże się ze swoich zobowiązań dłużnych. Istotną kwestią jest również stworzenie alternatywy dla Dżibuti, które faktycznie ma obecnie monopol na przeładunek morski etiopskich towarów³⁶.

Kolejnym regionalnym mocarstwem zainteresowanym portami Somalilandu jest Egipt. Kraj ten postrzegany jest przez władze Somalilandu jako partner, który może odegrać ważną rolę w międzynarodowym uznaniu, ponieważ jest liczącym się państwem zarówno w Afryce, jak też w świecie arabskim. Według władz w Hargejsie może to pomóc w staraniach o uznanie międzynarodowe w Unii Afrykańskiej oraz Lidze Arabskiej. W marcu 2020 roku delegacja Somalilandu gościła w Egipcie, a w lipcu delegacja egipska przybyła z rewizytą do Hargejsy. Intensyfikacja kontaktów dyplomatycznych pomiędzy Somalilandem i Egiptem rozgniewała władze w Mogadiszu i Addis Abebie oraz spowodowała protesty rządów Somalii i Etiopii. Ten ostatni kraj potraktował ją jako próbę politycznego rozgrywania konfliktu między Addis Abebą a Kairem w sporze dotyczącym budowy elektrowni wodnej na Nilu Błękitnym³⁷.

ROZWÓJ WSPÓŁPRACY POLITYCZNEJ I GOSPODARCZEJ SOMALILANDU Z TAJWANEM

Somaliland nie chce być tylko uzależniony od potęg regionalnych Etiopii i Egiptu, stara się także wzmocnić swoją pozycję polityczną poprzez nawiązanie stosunków dyplomatycznych z innymi państwami regionu jak chociażby Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi czy Republiką Chińską na Tajwanie, za którą stoi mocarstwo światowe – USA. Początkowe relacje z Tajwanem sięgają 2009 roku, gdy doszło do pierwszych nieoficjalnych spotkań przedstawicieli władz obu państw *de facto*. Obszary współpracy dotyczyły wówczas jedynie spraw bezpieczeństwa morskiego, edukacji i służby

³⁵ *Port of Berbera. Charting a Stronger Course for African Trade with the Rest of the World*, British International Investment, [online:] <https://www.bii.co.uk/en/story/port-of-berbera>, 18 XI 2022.

³⁶ *Requests for Disbursement Under the Rapid Credit Facility and Debt Relief Under the Catastrophe Containment and Relief Trust – Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Djibouti*, International Monetary Fund, [online:] <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2020/English/1DJIEA2020001.ashx>, 24 VIII 2023.

³⁷ *Egyptian Government Delegation Visits Somaliland*, Somaliland Chronicle, 14 VII 2020, [online:] <https://somalilandchronicle.com/2020/07/14/breaking-egyptian-government-delegation-visits-somaliland>, 22 XII 2022; R. Kłosowicz, J. Mormul, *Erytrea i jej wpływ na sytuację polityczną w Rogu Afryki*, Kraków 2018, s. 170-171.

zdrowia. Pod koniec 2019 roku do Somalilandu udała się oficjalna delegacja ministerstwa spraw zagranicznych Tajwanu, aby zainicjować oficjalne rozmowy na temat nawiązania stosunków dwustronnych. W styczniu 2020 roku Tajwan odwiedziła delegacja Somalilandu pod przewodnictwem wiceministra spraw zagranicznych Libana Yussufa Osmana. W lipcu tajwański minister spraw zagranicznych Joseph Wu ogłosił, że Tajwan nawiązał stosunki dyplomatyczne z Somalilandem bazujące na przyjaźni i wspólnym zaangażowaniu na rzecz tych samych wartości: wolności, demokracji, sprawiedliwości i rządów prawa. Wydaje się, że wyeksponowanie tego wątku nie jest przypadkowe, gdyż punktem wyjścia jest założenie, że ustanowienie wspólnej płaszczyzny ideowej ma kluczowe znaczenie dla skutecznej interakcji i współpracy między państwami, którym przecież patronuje mocarstwo, mające wymienione wartości wypisane na swoich sztandarach. Obydwa nieuznawane państwa poprzez wspomniane zasady wolności, demokracji oraz rządów prawa budują geokulturową narrację (*geocultural narrative*) głównie na użytek zewnętrzny – światowej opinii publicznej, przede wszystkim adresowaną do państw Zachodu. Towarzyszyć temu ma narracja sukcesu gospodarczego w postaci inwestycji, która z kolei jest skierowana na użytek wewnętrzny, krajowej opinii publicznej³⁸.

Jak już wspomniano, Chiny i Somalia potępiły nawiązanie kontaktów dyplomatycznych między Somalilandem a Tajwanem, podczas gdy Rada Bezpieczeństwa Narodowego USA poparła inicjatywę Tajwanu w Afryce Wschodniej. To dotkliwy cios dla Pekinu, który w ostatnich dziesięcioleciach wykorzystywał swoje międzynarodowe wpływy oraz pomoc rozwojową do gromadzenia poparcia wśród państw Afryki dla swoich wysiłków na rzecz wyeliminowania obecności Tajwanu w polityce międzynarodowej. Chiny od lat inwestują w porty w Dżibuti, starając się zmonopolizować przeładunek i przewozy morskie w tym strategicznym rejonie. Kroki Tajwanu są w Pekinie odbierane nie tylko jako pokrzyżowanie ich interesów, ale także jawna prowokacja państwa nieuznawanego, które jest „zbuntowaną prowincją Chin”³⁹.

Choć partnerstwo Tajwanu i Somalilandu ma jak dotąd ograniczony zakres, stanowi ono jednak znaczącą szansę dla obu stron. Tajwan może pomóc Somalilandowi skonsolidować młodą demokrację, wesprzeć w rozbudowie infrastruktury, podnieść poziom zaawansowania technologicznego w gospodarce, a także rozwinąć niewykorzystane zasoby naturalne. Dla Tajpej Somaliland mógłby stanowić kluczowy punkt zaczepienia w kwestii rozszerzenia kontaktów dyplomatycznych w Afryce i wywierania wpływów gospodarczych w regionie zdominowanym przez ChRL.

Przez dziesiątki lat dyskusje na temat międzynarodowej przestrzeni Tajwanu koncentrowały się głównie na kurczącej się liście oficjalnych partnerów dyplomatycznych Tajpej. Ponieważ ChRL stopniowo pozbawiała Tajwan partnerów, jego rząd rutynowo dokładał wszelkich starań, aby zapobiec ich odpływowi. Podczas rządów Chen Shuibiana wysiłki te przybrały skrajną formę „diplomacji książeczki czekowej”, ponieważ Tajwan uciekał się do dostarczania rządów partnerskim większych sum funduszy niż

³⁸ J. Bakonyi, M. Darwich, *Imaginaries of Modernity...*

³⁹ A. Rahman, A. Shaban, *U.S. „Bucks” Taiwan...*

oferowałby Pekin. Jednak polityka ta, choć bardzo kosztowna z finansowego punktu widzenia, nie przyniosła oczekiwanych rezultatów.

Obecnie Tajwan utrzymuje ograniczone, nieoficjalne więzi z wieloma państwami na całym świecie. W wielu przypadkach sprowadza się to do przedstawicielstwa, zwykle obsadzonego przez niewielki kontyngent dyplomatów i *attaché* kulturalnych. Mimo tych ograniczeń, biura te mogą w przyszłości stanowić fundament dla bardziej ekspansywnej polityki zagranicznej Tajwanu. Podobne przedstawicielstwa Tajpej w Afryce funkcjonują w RPA, Nigerii, Kenii, Egipcie i Algierii⁴⁰. Wspomniana polityka została także zademonstrowana przez partnerstwo Tajwan – Somaliland, które szybko przekształciło się w bardziej znaczące stosunki dyplomatyczne, gospodarcze i kulturalne.

WSPÓŁPRACA TAJWANU Z SOMALILANDEM W ZAKRESIE GOSPODARKI I USŁUG PUBLICZNYCH

Jeśli chodzi o porównanie gospodarek Tajwanu i Somalilandu, to w kwestii dysproporcji w każdym z branych pod uwagę współczynników gospodarczych jest przepaść. Już samo porównanie PKB *per capita* pokazuje ogromne różnice zarówno w poziomie rozwoju gospodarczego, jak też życia mieszkańców. W roku 2021 w Republice Chińskiej na Tajwanie PKB na mieszkańca wyniósł ponad 33 tys. dolarów, podczas gdy w Somalilandzie w analogicznym okresie – 775 dolarów, co oznacza stosunek 1:42 na korzyść Tajwanu⁴¹.

Dane na temat działalności gospodarczej Somalilandu są skąpe i trudno dostępne. Gospodarka tego kraju jest napędzana przez sektor prywatny. Dwa najważniejsze źródła dochodu i wymiany walut to przekazy pieniężne od diaspory i eksport żywego inwentarza, przy czym port w Berberze jest kluczowym ośrodkiem eksportu tego ostatniego do Arabii Saudyjskiej, Jemenu i Omanu. W 2020 roku PKB Somalilandu wyniósł 2,5 mld dolarów, przy PKB na mieszkańca szacowanym rocznie na 566 dolarów. Tempo wzrostu PKB w 2020 roku wykazało nieznaczny spadek, ale przewiduje się, że w kolejnych latach będzie rosnąć w tempie 2% rocznie. Prawie 30% PKB pochodzi z hodowli, 24% z handlu, 22% z przekazów pieniężnych od somalilandzkiej diaspory, tylko 8% z upraw, 7% z dochodów podatkowych, 6% z działalności związanej z nieruchomościami i 3% z innych sektorów. Brak bezpieczeństwa żywnościowego i ubóstwo nadal są powszechne w wielu regionach, dotyczy to 30% populacji żyjącej na obszarach wiejskich i 25% w miastach. Ponadto utrzymuje się niski poziom inwestycji i niski wskaźnik zatrudnienia w stosunku do liczby ludności, wynoszący 28% dla mężczyzn i 17% dla kobiet. W ostatnich latach gospodarka Somalilandu mocno ucierpiała z powodu koronawirusa i szarańczy, która nawiedziła ten region⁴².

⁴⁰ *Taiwan External Trade Development Council*, Overseas Community Affairs Council, [online:] <https://www.ocac.gov.tw/OCAC/Eng/Pages/Detail.aspx?nodeid=5903&pid=27139132>, 8 VI 2023.

⁴¹ *GDP per capita, Current Prices, List 2021*, International Monetary Fund, [online:] <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/ADVEC/WEOWORLD/CHN/TWN>, 9 VII 2023.

⁴² Somaliland Official Government Website – The Republic of Somaliland, [online:] <http://www.somalilandgov.com>, 19 VII 2023; B. Mohamed, *Somaliland Budget Analysis 2021*, Horn Diplomat.

Somaliland jest w dużej mierze uzależniony od dostępu do morza, a strategiczne położenie nad Zatoką Adeńską z głównym portem w Berberze na czele (obsługującym niedysponującą dostępem do morza Etiopię) może mieć w najbliższej przyszłości wpływ na wzrost znaczenia politycznego i gospodarczego Somalilandu, a co za tym idzie, mogą także wzrosnąć jego szanse na uznanie międzynarodowe⁴³. Rozbudowa portu w Berberze ma zwielokrotnić jego przepustowość i wzniesić na wyższy poziom otaczające go zaplecze logistyczne, tworząc regionalne centrum handlowe. Ma to zapewnić impuls gospodarczy dla Somalilandu, a także innych państw w regionie Rogu Afryki, przede wszystkim Etiopii. W Somalilandzie port w Berberze ma być jednym z ważniejszych filarów gospodarki i oczekuje się, że do 2035 roku przychody z handlu będą stanowić 27% PKB i 75% całego handlu tego państwa, co pośrednio znajdzie przełożenie na 53 tys. miejsc pracy. Zakłada się, że na rozbudowie portu skorzystają różne sektory, w tym eksporterzy żywego inwentarza, towarów rolnych, tekstyliów i materiałów budowlanych. Ponadto handel umożliwiony przez port zwiększy dostępność i przystępność cenową towarów dla ponad jednej czwartej ludności Somalilandu, przy czym największe korzyści odczują ludzie uzależnieni od importowanych podstawowych artykułów żywnościowych⁴⁴.

W ramach współpracy z Tajwanem Somaliland oferuje możliwości inwestycyjne, podkreślając, że może stać się ważnym miejscem w Afryce Wschodniej dla tajwańskiego projektu afrykańskiego. W sektorze wydobywczym Somaliland ma duży potencjał dla inwestycji zagranicznych, w tym przy wydobyciu złóż ropy naftowej, gazu ziemnego, a także węgla⁴⁵. Kooperacja ta faktycznie nabiera rozpędu, gdyż niedługo po podpisaniu w 2022 roku umowy o współpracy w zakresie energii i surowców mineralnych, w marcu 2023 roku w Hargejsie odbyło się pierwsze posiedzenie tajwańsko-somalilandzkiej wspólnej grupy roboczej ds. współpracy we wspomnianym zakresie. Wydarzeniu współprzewodniczyli Eugene YJ Chen, dyrektor generalny Departamentu Współpracy Międzynarodowej, oraz Fowski Mohamed Farah, dyrektor generalny w Ministerstwie Energii i Mineralów Somalilandu. Politycy omawiali kwestię prac przy poszukiwaniu zasobów ropy, gazu oraz innych minerałów, a także problem ich ewentualnego wydobycia. Rozmawiano również o doświadczeniach Tajwanu w eksploracji i produkcji ropy naftowej w Afryce⁴⁶.

Widoczny jest też udział Tajwanu w pomocy w sferze społecznej, szczególnie w opiece zdrowotnej i edukacji. W ramach Programu Szkolenia Personelu Opieki Zdrowotnej Międzynarodowego Funduszu Współpracy i Rozwoju (TaiwanICDF)

Reliable media House from Africa, 14 I 2021, <https://www.horndiplomat.com/2021/01/14/somaliland-budget-analysis-2021>, 15 V 2023.

⁴³ *Ethiopia Bound Cargo Arrives at Berbera Port*, „Somaliland Times” [online:] <http://www.somaliland-times.net/199/16.shtml>, 10 V 2023.

⁴⁴ *Port of Berbera. Charting a Stronger Course...*

⁴⁵ *Somaliland, Taiwan Expand Ties Amid Isolation*, „Deutsche Welle” 2022, 2 IX, [online:] <https://www.dw.com/en/somaliland-taiwan-hail-special-relationship-amid-isolation/a-60708402>, 20 V 2023.

⁴⁶ *Taiwan, Somaliland Hold First Joint Energy, Mineral Meeting*, Taiwan Today, 16 III 2023, [online:] <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=6&post=234116>, 28 V 2023.

Tajwan prowadzi szkolenia pracowników służby zdrowia z Somalilandu, a także kształci somalilandzkich studentów na uniwersytetach na Tajwanie w ramach tajwańskiego programu stypendialnego. Wykorzystuje ponadto bogate doświadczenia w rozwoju technologii informatyczno-komunikacyjnych (Information and Communications Technology – ICT), także w tym zakresie oferując pomoc poprzez wsparcie Strefy Innowacji Somalilandu (Somaliland Innovation Zone). Strefa będzie służyć jako centrum szkoleń ICT dla funkcjonariuszy publicznych i obywateli zainteresowanych nauką w tej dziedzinie. Dzięki edukacji ICT, Tajwan może pomóc zmniejszyć przepaść cyfrową między Somalilandem a resztą świata⁴⁷.

W Somalilandzie działają również tajwańskie organizacje pozarządowe. Tajwański Korpus Medyczny Root Medical Peace Corps wysłał misje do Somalilandu w celu obsługi bezpłatnych klinik w dziesięciu regionach⁴⁸.

TAJWAN I JEGO WSPARCIE SEKTORU MORSKIEGO SOMALILANDU

Zatoka Adeńska i cały region są bogate w zasoby, w tym między innymi w ryby i owoce morza, które mogą korzystnie wpłynąć na rozkwit gospodarczy i dobrobyt Somalilandu. Rozwój rybołówstwa w ramach sektora morskiego i zrównoważona eksploatacja jego zasobów jest zatem dla tego państwa *de facto* jedną z kluczowych kwestii pod względem bezpieczeństwa żywnościowego, stanowiąc alternatywne źródło przeciwdziałania trwającemu w kraju kryzysowi żywnościowemu spowodowanemu poważną suszą. Tymczasem Somalia, od której odłączył się Somaliland, ma najdłuższą linię brzegową Afryki, a przez ostatnie dziesięciolecia jest pogrążona w niestabilności, co za tym idzie – stoi przed licznymi wyzwaniami związanymi z brakiem bezpieczeństwa, zbrojnymi powstaniem i trudnościami we wdrażaniu rządów prawa zarówno na lądzie, jak i na morzu. Szczególnym wyzwaniem dla społeczności międzynarodowej była w ostatnich latach walka z piractwem morskim u jej wybrzeży. Dlatego społeczność międzynarodowa jest mocno zaangażowana w pomoc instytucjom somalijskim w budowie stabilnego i bezpiecznego społeczeństwa poprzez odnowę architektury i struktury sektora bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo morskie jest dla Somalilandu bardzo ważne, gdyż ma realny wpływ na rozwój gospodarczy, bezpieczeństwo regionalne i stabilność całego regionu. Dlatego istotne są misje mające na celu wzmacnianie straży przybrzeżnej Somalilandu, zapewniając jej działania szkoleniowe i sprzęt, by mogła egzekwować praworządność i suwerenność morską, utrzymywać porządek na morzu oraz zwalczać piractwo, przemyt i nielegalne połowy. Program szkolenia zapewni funkcjonariuszom straży przybrzeżnej

⁴⁷ *Somaliland Innovation Zone Will Serve as a Hub of ICT Training for Public Officers and Citizens Who Are Interested in ICT Learning*, ROC Embassies and Missions Abroad, 15 X 2021, [online:] https://www.roc-taiwan.org/ng_en/post/4587.html, 8 VI 2023.

⁴⁸ *Taiwan, Somaliland Vow to Boost Cooperation in Maritime Security, Healthcare and Education*, Horn Diplomat. Reliable media House from Africa, 1 VII 2020, [online:] <https://www.horndiplomat.com/2020/07/01/taiwansomaliland-vow-to-boost-cooperation-in-maritime-securityhealth-care-and-education>, 28 V 2023.

szeroki zakres wiedzy i narzędzi do efektywnego wykonywania swoich obowiązków, w tym służby ratowniczej. Wspiera również operacjonalizację centrum reagowania kryzysowego i w wypadku katastrof morskich w kraju. Bardzo ważnym zagadnieniem jest także ochrona środowiska, ponieważ wycieki ropy z przepływających jednostek są niezwykle niebezpieczne i mają niszczycielski wpływ na środowisko i gospodarkę⁴⁹.

W działania wspierające współpracę w dziedzinie bezpieczeństwa morskiego bardzo mocno zaangażował się Tajwan. Rząd w Tajpej między innymi zlecił amerykańskiemu dostawcy rozwiązań w zakresie bezpieczeństwa morskiego Oceans Beyond Piracy (OBP) prace przy utworzeniu pierwszej somalijskiej sieci radarowej obserwacji wybrzeża, która pomoże zabezpieczyć wody Oceanu Indyjskiego u wybrzeży spustoszonego wojną kraju Rogu Afryki. Na mocy memorandum podpisanego przez UE, OBP i tajwańskiego przedstawiciela przy UE, Tajwan wyasygnował kwotę 166 tys. dolarów za utworzenie Somalijskiej Inicjatywy Komunikacji Morskiej (Maritime Communications Initiative – MCI). Ma ona za zadanie monitorowanie ruchu statków i koordynowanie operacji bezpieczeństwa lokalnej straży przybrzeżnej oraz międzynarodowych marynarek wojennych zaangażowanych w operacje antypirackie u wybrzeży Somalii i Somalilandu. System nadzoru działa z pięciu morskich centrów łączności i bezpieczeństwa, które zostały utworzone w nadmorskich miastach somalijskich takich jak Berbera, Bosaso, Hobyo, Kismayo i stolica Mogadiszu. Wspólna inicjatywa na rzecz bezpieczeństwa morskiego pomaga zapewnić bezpieczeństwo na lokalnych szlakach żeglugowych i promować lepsze praktyki zarządzania portami w Somalii i Somalilandzie. Centra współpracują z międzynarodowymi siłami morskimi i lokalnymi władzami w celu zwiększenia bezpieczeństwa marynarzy działających w regionie⁵⁰.

PODSUMOWANIE

Tajwan oferuje Somalilandowi pomoc w rolnictwie, technologii, edukacji, opiece zdrowotnej, energetyce, infrastrukturze i bezpieczeństwie morskim. Somaliland ma z kolei do zaproponowania strategiczne położenie, długą linię brzegową z ważnym portem w Berberze, bogate łowiska, złoża naturalne oraz potencjał turystyczny. Zdaniem władz w Hargejsie, nowe partnerstwo z Tajwanem oraz inwestycje tego państwa wzmocnią pozycję polityczną i gospodarczą Somalilandu w relacjach międzynarodowych zarówno w regionie, jak też w wymiarze globalnym. Władze w Hargejsie chcą też skorzystać z doświadczeń tajwańskiej „nieformalnej” dyplomacji, która sprawdzała się w ostatnich latach. Także Stany Zjednoczone jako patron polityczny Tajwanu na arenie międzynarodowej poprzez wsparcie relacji tajwańsko-somalilandzkich w rachubach rządu w Hargejsie mogą bardzo wzmocnić pozycję Somalilandu. Tajpej ze swojej strony ma nadzieję,

⁴⁹ G. Nicoloso, *EU and UN Carry out Maritime Training with Somaliland Coast Guard*, Critical Maritime Routes, [online:] <https://criticalmaritimeroutes.eu/2016/12/08/eu-un-carry-maritime-training-somaliland-coast-guard>, 28 V 2023.

⁵⁰ O. Nkala, *Taiwan to Fund Somali Coastal Radar*, Defense News, 17 IX 2015, [online:] <https://www.defensenews.com/naval/2015/09/16/taiwan-to-fund-somali-coastal-radar>, 19 VII 2023.

że dzięki nawiązaniu bliskich relacji z Somalilandem położonym w strategicznym regionie Afryki, będzie mógł odzyskać przynajmniej część wpływów utraconych w ostatnich trzech dekadach na rzecz Chińskiej Republiki Ludowej, która skutecznie wypierała Tajpej z tego kontynentu, oraz zaznaczyć obecność w tej części świata. Dla Tajwanu relacje z Somalilandem mogą być początkiem drogi ku realizacji jego ambicji w regionie. Pojęcie to można odczytać w słowach przedstawiciela Tajwanu w Somalilandzie, Allena Chenhwa Lou, który powiedział: *Somaliland jest bramą Tajwanu do Afryki Wschodniej. Stąd reprezentuję Tajwan w jej dziesięciu krajach, w tym w Kenii i Etiopii*⁵¹.

Jednak należy zauważyć, że nie wszyscy w Somalilandzie popierają taką politykę rządu, zastanawiając się, czy antagonizowanie takiego mocarstwa jak Chiny nie jest zbyt wysoką ceną za relacje z Tajwanem, który przecież jest także państwem nieuznanym i traktowanym przez Pekin jako integralna część Chin. Niektórzy nawet są przekonani, że to wielki błąd rządu w Hargejsie, którego Pekin nigdy nie zapomni⁵². Znamienne są słowa ministra spraw zagranicznych Somalilandu Essy Kayda Mohamouda, wypowiedziane w grudniu 2021 roku: *Cała filozofia relacji pomiędzy Tajwanem i Somalilandem sprowadza się do tego, że płyniemy na tej samej łodzi. Razem zmierzamy do celu, jakim jest bycie państwami wolnymi od wpływu Chin*⁵³.

Tymczasem nie tylko dla Somalilandu relacje z Tajwanem mogą stanowić problem. Gdy Tajpej nawiązywał dyplomatyczne stosunki z Hargejsą, sytuacja polityczna w Somalilandzie wydawała się stabilna. Prezydent Tajwanu Tsai Ing-wen nazwała Tajwan i Somaliland *podobnie myślącymi partnerami, którzy podzielają wartości demokracji i wolności*⁵⁴. Jednak ostatnie wydarzenia w Somalilandzie nie wyglądają dobrze, jeśli chodzi o przestrzeganie wspomnianych wyżej idei. Obecna głowa państwa, Muse Bihi Abdi, opóźnia wybory prezydenckie, które miały się odbyć w 2022 roku, wolność prasy jest zagrożona, a setki osób zginęło w starciach wewnętrznych. Agencja Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców wezwała pomoc humanitarną dla ponad 100 tys. uchodźców, którzy uciekli przed walkami⁵⁵.

Na ile dzięki tej współpracy uda się wzbudzić zainteresowanie społeczności międzynarodowej problemami Somalilandu, czy działania te przybliżą uznanie państwowości?

⁵¹ *Somaliland and Taiwan: Two Territories...*

⁵² *Tamże.*

⁵³ P. Kine, *On the Horn of Africa, a Tiny „Country” Has Congress’ Ear*, Politico, 21 XII 2021, [online:] <https://www.politico.com/news/2021/12/21/somaliland-china-taiwan-congress-525842>, 6 VI 2023.

⁵⁴ M. Reid, *The Taiwan-Somaliland Partnership: A Model for an Unofficial Approach to Diplomatic Relations?*, Global Taiwan Brief, Vol. 6, Issue 23, 1 XII 2021, [online:] <https://globaltaiwan.org/2021/12/the-taiwan-somaliland-partnership-a-model-for-an-unofficial-approach-to-diplomatic-relations/>, 25 VIII 2023. Somaliland w polityce zagranicznej przywiązuje dużą wagę do promowania wartości demokratycznych – dyskusja w trakcie seminarium Polish and Taiwanese perspectives on Africa z afrykanistami tajwańskimi w National Chengchi University w Tajpej, 17.10.2023.

⁵⁵ *Somaliland Postpones Presidential Election Until Next Year*, Reuters, 25 IX 2022, [online:] <https://www.reuters.com/world/africa/somaliland-says-planned-presidential-poll-not-viable-postpones-next-year-2022-09-24>, 5 VIII 2023; *Somaliland Clashes Between Government and Militias Kill Nearly 100 in Two Weeks*, France24, 23 II 2023, [online:] <https://www.france24.com/en/africa/20230223-somaliland-clashes-between-government-and-militias-kill-nearly-100-in-two-weeks>, 6 VIII 2023.

Jak bardzo ta współpraca przyczyni się do rozwoju gospodarczego? Na ile możliwe są marzenia, by Somaliland stał się Tajwanem Rogu Afryki i poprzez powielenie jego modelu rozwoju odniósł taki sam sukces? Być może najbliższe lata przyniosą odpowiedź na te pytania. Póki co wydaje się, że Somaliland wkroczył na niebezpieczną ścieżkę destabilizacji wewnętrznej, która nie wróży niczego dobrego w najbliższej przyszłości i może stanowić zagrożenie dla bytu tego państwa *de facto*, a co za tym idzie – dla planów Tajwanu uzyskania przyczółku w Rogu Afryki poprzez relacje polityczne i gospodarcze z Hargejsą.

BIBLIOGRAFIA

Dokumenty, raporty, wywiady, strony rządowe

2020 Statistical Tables, National Statistics, Republic of China (Taiwan), [online:] https://eng.stat.gov.tw/News_Content.aspx?n=2401&s=231349.

Bakonyi J., Darwich M., *Imaginariness of Modernity in the Horn of Africa: Ports and Infrastructural Lifeworlds*, referat wygłoszony na konferencji „European Conference on African Studies” w Kolonii, 31 V 2023.

Central Statistics Department of Somaliland, [online:] <https://somalilandcsd.org>.

China's Trade and Investment Relationship in Africa, Brookings – Quality. Independence. Impact, [online:] [https://www.usitc.gov/publications/332/2013-04_China-Africa\(GamacheHammerJones\).pdf](https://www.usitc.gov/publications/332/2013-04_China-Africa(GamacheHammerJones).pdf).

Chinese Oil Buying in Africa Plunges Amid Shift to Suppliers in Russia, Persian Gulf, China Global South Project, 9 XI 2022, [online:] <https://chinaglobalsouth.com/2022/11/09/chinese-oil-buying-in-africa-plunges-amid-shift-to-suppliers-in-russia-persian-gulf>.

Considering Political Engagement with Al-Shabaab in Somalia, International Crisis Group, [online:] <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/309-considering-political-engagement-al-shabaab-somalia>.

Country Dashboard, Fragile States Index, [online:] <https://fragilestatesindex.org/country-data>. Daallo Airlines, [online:] <http://www.daallo.biz>.

GDP per capita, Current Prices, List 2021, International Monetary Fund, [online:] <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/ADVEC/WEOWORLD/CHN/TWN>.

Government of Somaliland, [online:] <https://www.govsomaliland.org>.

Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych, Dz.U. 1965, nr 37, poz. 232, wersja od 19 IV 1965, [online:] <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/konwencja-wiedeńska-o-stosunkach-dyplomatycznych-wieden-1961-04-18-16786459>.

Moeller R., *United States Africa Command: Partnership, Security, and Stability*, referat wygłoszony na konferencji „Transforming National Security: AFRICOM – An Emerging Command” w Waszyngtonie, 18 II 2008.

Requests for Disbursement Under the Rapid Credit Facility and Debt Relief Under the Catastrophe Containment and Relief Trust – Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Djibouti, International Monetary Fund, [online:] <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2020/English/1DJIEA2020001.ashx>.

- Seminarium Polish and Taiwanese perspectives on Africa, National Chengchi University w Tajpej, 17.10.2023.
- Somaliland Chamber of Commerce, Industry and Agriculture, [online:] <http://www.somalilandchamber.org>.
- Somaliland Civil Aviation and Airports Authority, [online:] <https://caaa.govsomaliland.org>.
- Somaliland in Figures*, Ministry of Planning and National Development, Central Statistics Department, Hargeisa 2022, [online:] <https://slmof.org/wp-content/uploads/2023/05/SOMALILAND-IN-FIGURES-2021.pdf>.
- Somaliland Innovation Zone Will Serve as a Hub of ICT Training for Public Officers and Citizens Who Are Interested in ICT Learning*, ROC Embassies and Missions Abroad, 15 X 2021, [online:] https://www.roc-taiwan.org/ng_en/post/4587.html.
- Somaliland Official Government Website – The Republic of Somaliland, [online:] <http://www.somalilandgov.com>.
- Taiwan External Trade Development Council*, Overseas Community Affairs Council, [online:] <https://www.ocac.gov.tw/OCAC/Eng/Pages/Detail.aspx?nodeid=5903&pid=27139132>.
- Taiwan*, World Data, [online:] <https://www.worlddata.info/asia/taiwan/index.php>.
- The Recognition of Somaliland: The Legal Case*, Somaliland Official Government Website – The Republic of Somaliland, [online:] <https://recognition.somalilandgov.com/wp-content/uploads/2013/01/The-recognition-of-Somaliland-The-legal-case.pdf>.
- Wywiad autora artykułu z Chiré Aminą Said, ekspertką L'institut de Recherche Indépendant de la Corne d'Afrique, Dżibuti, 19 III 2017.
- Wywiady autora artykułu z Mohammedem Abdullahim Omarem oraz Abdirahmanem Mohammedem Abdullahim, Hargejsa, 27 II 2011.

Monografie, opracowania

- Gacek Ł., *Bezpieczeństwo energetyczne Chin. Aktywność państwowych przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych*, Kraków 2012.
- Harper M., *Getting Somalia Wrong? Faith, War and Hope in a Shattered State*, London – New York 2012, <https://doi.org/10.5040/9781350220355>.
- Kłosowicz R., *Konteksty dysfunkcyjności państw Afryki Subsaharyjskiej*, Kraków 2017, *Studia nad Rozwojem*.
- Kłosowicz R., Mormul J., *Erytrea i jej wpływ na sytuację polityczną w Rogu Afryki*, Kraków 2018.
- Lewis I., *Understanding Somalia and Somaliland, Culture, History, Society*, London 2009.
- Mengisteab K., *The Horn of Africa*, Cambridge – Malden 2014.
- Saeed A., *Border Changes: North Sudan – South Sudan Regional Dynamics*, [w:] *The Horn of Africa: Intra-State and Inter-State Conflicts and Security*, red. R. Bereketeab, London 2013, s. 95-114.
- Samatar A.I., *The Production of Somali Conflict and the Role of Internal and External Actors*, [w:] *The Horn of Africa: Intra-State and Inter-State Conflicts and Security*, red. R. Bereketeab, London 2013, s. 117-156.
- The Horn of Africa: Intra-State and Inter-State Conflicts and Security*, red. R. Bereketeab, London 2013.

Trojnar E., *Tajwan. Dylematy rozwoju*, Kraków 2015, *Societas*, t. 80, <https://doi.org/10.12797/9788376386270>.

Woodward P., *Crisis in The Horn of Africa: Politics, Piracy and the Threat of Terror*, New York 2013, <https://doi.org/10.5040/9780755618996>.

Artykuły naukowe

Carroll A., Rajagopal B., *The Case for the Independent Statehood of Somaliland*, „American University International Law Review” 1993, vol. 8, no. 2/3, s. 653-681.

Godsall J.R., *Richard Burton's Somali Expedition, 1854-55: Its Wider Historical Context and Planning*, „Journal of the Royal Asiatic Society” 2001, vol. 11, no. 2, s. 135-173, <https://doi.org/10.1017/S1356186301000219>.

Klare M., Volman D., *The African „Oil Rush” and US National Security*, „Third World Quarterly” 2006, vol. 27, no. 4, s. 609-628, <https://doi.org/10.1080/01436590600720835>.

Kłosowicz, R., *The Role of Ethiopia in the Regional Security Complex of the Horn of Africa*, „Ethiopian Journal of Social Sciences and Language Studies” 2015, vol. 2, no. 2, s. 85-99.

Kłosowicz R., *United States Africa Command – Balance of Activities during the Presidencies of George H. Bush, Barack Obama and Donald Trump*, „Politeja” 2022, t. 19, nr 1(76), s. 255-184, <https://doi.org/10.12797/Politeja.19.2022.76.13>.

Makinda S.M., *Security in the Horn of Africa*, „The Adelphi Papers” 1992, vol. 32, no. 269, s. 3-8, <https://doi.org/10.1080/05679329208449104>.

Artykuły prasowe i źródła internetowe

25,000 Tonnes of Ukrainian Wheat Delivered to Somali, Ukrainform, 29 XII 2022, [online:] <https://www.ukrinform.net/rubric-economy/3643388-25000-tonnes-of-ukrainian-wheat-delivered-to-somali.html>.

Bashir M., *Somaliland Budget Analysis 2021*, Horn Diplomat. Reliable media House from Africa, 14 I 2021, [online:] <https://www.horndiplomat.com/2021/01/14/somaliland-budget-analysis-2021>.

China's African Oil Hunt Revisited, International Relations and Security Network, ETH Zürich, [online:] <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch/Detail/?id=52652&lng=en>.

Demissie S.T., *Djibouti Looks to Ethiopia to Gauge Its Economic Future*, Institute for Security Studies, 3 V 2021, [online:] <https://issafrica.org/iss-today/djibouti-looks-to-ethiopia-to-gauge-its-economic-future>.

Djibouti Port Loses Traffic Shares from Neighbouring Ethiopia, Desiderio Consultants Ltd., 1 II 2022, [online:] https://www.ddcustomslaw.com/index.php?option=com_content&view=article&id=587%3Adjibouti-port-loses-traffic-shares-from-neighbouring-ethiopia&catid=1%3Aultime&Itemid=50&lang=en.

Egyptian Government Delegation Visits Somaliland, Somaliland Chronicle, 14 VII 2020, [online:] <https://somalilandchronicle.com/2020/07/14/breaking-egyptian-government-delegation-visits-somaliland>.

- Gerding J., *At Port of Berbera, Dubai Invests in Horn of Africa Shipping*, „Deutsche Welle” 2022, 26 XII, [online:] <https://www.dw.com/en/at-port-of-berbera-dubai-invests-in-horn-of-africa-shipping/a-64198524>.
- Karatzas B.M., *China in Djibouti: The Power of Ports*, „The Diplomat” 2019, 25 III, [online:] <https://thediplomat.com/2019/03/china-in-djibouti-the-power-of-ports>.
- Kine P., *On the Horn of Africa, a Tiny „Country” Has Congress’ Ear*, Politico, 21 XII 2021, [online:] <https://www.politico.com/news/2021/12/21/somaliland-china-taiwan-congress-525842>.
- Middle East Oil Less Important Than African Oil for USA*, Mongabay.org – Environmental Journalism and Education, 22 II 2007, [online:] <http://news.mongabay.com/2007/02/middle-east-oil-less-important-than-african-oil-for-us>.
- Ministry of Transport of Ethiopia and DP World Sign MoU for the Development of the Ethiopian Side of the Berbera Corridors*, DP World, 6 V 2021, [online:] <https://www.dpworld.com/berbera/news/ministry-of-transport-of-ethiopia--dp-world-sign-mou>.
- Ndiaga T., Yu J.M., *Taiwan Loses Second Ally in a Month as Burkina Faso Cuts Ties*, Reuters, 24 V 2018, [online:] <https://www.reuters.com/article/ozatp-uk-burkina-taiwan-idAFKCN1IP1V4-OZATP>.
- Nicoloso G., *EU and UN Carry out Maritime Training with Somaliland Coast Guard*, Critical Maritime Routes, [online:] <https://criticalmaritimeroutes.eu/2016/12/08/eu-un-carry-maritime-training-somaliland-coast-guard>.
- Nkala O., *Taiwan to Fund Somali Coastal Radar*, Defense News, 17 X 2015, [online:] <https://www.defensenews.com/naval/2015/09/16/taiwan-to-fund-somali-coastal-radar>.
- Port of Berbera. Charting a Stronger Course for African Trade with the Rest of the World*, British International Investment, [online:] <https://www.bii.co.uk/en/story/port-of-berbera>.
- Rahman A., Shaban A.R., *U.S. „Backs” Taiwan-Somaliland Cooperation*, Africanews, [online:] <https://www.africanews.com/2020/07/10/us-backs-taiwan-somaliland-cooperation>.
- Reid M., *The Taiwan-Somaliland Partnership: A Model for an Unofficial Approach to Diplomatic Relations?*, Global Taiwan Brief, Vol. 6, Issue 23, 1 XII 2021, [online:] <https://globaltaiwan.org/2021/12/the-taiwan-somaliland-partnership-a-model-for-an-unofficial-approach-to-diplomatic-relations/>.
- Somaliland and Taiwan: Two Territories with Few Friends but Each Other*, BBC, 13 IV 2021, [online:] <https://www.bbc.com/news/world-africa-56719409>.
- Somaliland Clashes Between Government and Militias Kill Nearly 100 in Two Weeks*, France24, 23 II 2023, [online:] <https://www.france24.com/en/africa/20230223-somaliland-clashes-between-government-and-militias-kill-nearly-100-in-two-weeks>.
- Somaliland Postpones Presidential Election Until Next Year*, Reuters, 25 IX 2022, [online:] <https://www.reuters.com/world/africa/somaliland-says-planned-presidential-poll-not-viable-postpones-next-year-2022-09-24>.
- Somaliland, Taiwan Expand Ties Amid Isolation*, „Deutsche Welle” 2022, 2 IX, [online:] <https://www.dw.com/en/somaliland-taiwan-hail-special-relationship-amid-isolation/a-60708402>.
- Taiwan Issuing Visas to Citizens with Somaliland Passport*, Somali Dispatch, 25 VIII 2020, [online:] <https://www.somalidispatch.com/latest-news/taiwan-issuing-visas-to-citizens-with-somaliland-passport>.

- Taiwan, Somaliland Hold First Joint Energy, Mineral Meeting*, Taiwan Today, 16 III 2023, [online:] <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=6&post=234116>.
- Taiwan, Somaliland Ties Growing Despite Diplomatic Isolation*, „The Diplomat” 2022, 10 II, [online:] <https://thediplomat.com/2022/02/taiwan-somaliland-ties-growing-despite-diplomatic-isolation>.
- Taiwan, Somaliland Vow to Boost Cooperation in Maritime Security, Healthcare and Education*, Horn Diplomat. Reliable media House from Africa, 1 VII 2020, [online:] <https://www.horndiplomat.com/2020/07/01/taiwansomaliland-vow-to-boost-cooperation-in-maritime-securityhealthcare-and-education>.
- The Cross-Border Berbera Corridor-Linking Somaliland and Ethiopia Nears Completion*, Somaliland Standard, 29 VI 2022, [online:] <https://somalilandstandard.com/the-cross-border-berbera-corridor-linking-somaliland-and-ethiopia-nears-completion>.

Robert KŁOSOWICZ – prof. dr hab., badacz stosunków międzynarodowych, afrykanista, zatrudniony w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dyrektor Jagiellońskiego Centrum Badań Afrykani-stycznych. Specjalizuje się w badaniach nad zagadnieniami bezpieczeństwa między-narodowego i konfliktami zbrojnymi, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki dysfunkcyjności państw i państw *de facto*. W sferze jego zainteresowań znajduje się także problematyka stosunków międzynarodowych w Afryce. Autor siedmiu monografii oraz redaktor pięciu prac zbiorowych. Prowadził badania terenowe w ponad dwudzie-stu państwach afrykańskich.